

Fra besættelsestiden

Af Kaj Jørgensen, læge

Den 9/4 1940 var jeg på sygebesøg kl. 4 om morgenen. Det var en dejlig stille forårmorgen.

Jeg kom hjem og gik i seng og lidt senere hørte jeg halvt i søvne larm fra flyvemaskiner, som jeg syntes fløj meget lavt. Ret kort efter kom min hustru og fortalte, at min søster havde telefoneret og meddelt, at tyskerne havde besat Danmark.

Da jeg ikke kunne gøre noget fra eller til, lagde jeg mig til at sove videre, men en times tid senere stod jeg op og gik ned på Hovedgaden, hvor jeg mødte min nabo, den lokale politibetjent Georg Klein i fuld uniform og med pistol i bæltet. Han sagde med et lidt bittert smil, at han havde fået ordre til at samarbejde med tyskerne.

Klein blev efter besættelsens ophør politiassistent i Lyngby. Under besættelsen gik han ”under jorden” og deltog i modstandsbevægelsen.

På et tidspunkt dukkede han op hos mig og tilbød mig skydevåben – frit valg af den samling, han havde med – men jeg mente, at jeg klarede mig bedre uden besiddelse af skydevåben.

Resten af dagen lyttede vi til Orientering i radioen og forberedte mørklægning.

Den første tid mærkede vi i øvrigt ikke meget til besættelsen ud over synet af militærkolonner og regimenter med syngende soldater.

Vi fik rationering, også af benzin. Jeg fik en meddelelse om, at jeg var fritaget for tjeneste som militærlæge, da jeg skulle være cheflæge for Nødhjælpsstation Nr. 7 (som i øvrigt aldrig blev oprettet).

Som en af de sidste lykkedes det mig at få fat i et "Ruder Es", en standart til at sætte på bilen og som respekteredes af tyske vagtposter. Standarten tilkendegav, at man hørte til sundhedsvæsenet.

Udleveringen af disse standarter blev stoppet, vistnok af tyskerne.

I lang tid havde jeg ingen problemer og passede min praksis, men efterhånden kom jeg ud for forskellige hændelser. Datoer husker jeg ikke mere.

En aften blev jeg og min hustru inviteret ud hos en af mine patienter, kunstmaler Folmer Bonnén. Jeg skulle vælge et maleri for hvilket betalingen efterhånden skulle udlignes med honorarer for lægehjælp.

Ved ankomsten gik radioen på kortbølge og var noget utydelig. Jeg spurgte, om der var nyt fra London, men fik svaret "Nej, her lytter vi kun til Hamburg".

"Stemmen fra Hamburg" skulle tilhøre en af mine tidligere patienter, der havde boet i ejendommen, hvor vi bor. Vi spillede tennis sammen. Han var før besættelsen overordnet officer i Værløselejren, hvor min hustru og jeg af ham blev inviteret til officersbal sammen med ham og hans hustru. Begge var kultiverede og sympatiske, og jeg fatter endnu ikke, at han blev "overløber".

Et par dage efter besøget hos Folmer Bonnén, blev jeg kaldt til fødsel hos Otto Lønskøvs hustru. Da fru var under narkose, var jeg temmelig åbenmundet m.h.t. patriotiske følelser, da jeg fik et albuestød af jordemoder fru Anne Jensen, der med et nik henledte min opmærksomhed på en bogreol, hvor Hitlers bog "Mein Kampf" stod.

Da jeg den følgende dag tilså barselspatienten, kom Folmer Bonnén forbi og hilste med opstrakt arm og "Heil Hitler". Otto Lønskov var redaktør for "Det nye Europa", og i dette var der indlæg af Folmer Bonnén.

En dag var jeg på mine sygebesøg, og min hustru kontaktede mig pr. telefon hos en af mine patienter og sagde, at man havde anmodet om besøg til et febrilt barn.

Da det var i umiddelbar nærhed, tog jeg direkte derhen og blev modtaget af en tysk officer, der smældede hælene sammen og komplementerede mig for min hurtige tilstedeværelse.

Det aftaltes, at jeg skulle tilse barnet de følgende dage. Det gjorde jeg, da jeg mente, at jeg kunne henvise til "mit neutrale sindelag", hvis jeg en dag skulle komme i knibe.

Officeren hed Schlick.

Under et af mine besøg tillod jeg mig at se i en skrivebordsskuffe. Der lå en revolver og en skrivelse, af hvilken det fremgik, at han var leder af en Ausfallkommando.

Jeg sendte aldrig nogen regning.

Under besættelsens sidste dage opholdt han sig på skolen i Emdrup og ringede gentagne gange og bad om at få en regning.

En nat blev jeg kaldt ud til en af mine patienter, kaptajn Herbert Zeemann. Han var umiddelbart før skudt af nazister. Hustru og børn løb grædende rundt i nattøj.

På grund af manglende respekt for tyskerne undlod jeg at forny mit "Ausweis", men en dag blev jeg standset i Nørskoven af en tysk patrulje, der ville se mit Ausweis. De overså formentlig den forældede dato og erklærede: "Alles in Ordnung".

For ikke senere at komme i vanskeligheder henvendte jeg mig på politistationen i Lyngby Rådhus, hvor der sad en tysk Gauleider og en Hipomand – mit første møde med en "HIPO".

Denne behandlede mig som en uartig skoledreng og kom med en lang skylle af reprimander og uforskammetheder,

hvorfor jeg henvendte mig til Gauleideren, som imidlertid tilbageviste mig til Hipomanden, der var hvid af raseri.

Han trak sin pistol og rettede den mod mig. Han sagde, at det ville tage en måneds tid at forny mit Ausweis, og i den tid havde jeg at holde mig indendørs ("Stuearrest").

Tilfældigvis var min kvindelige kollega, Ellen Thykjær fra Bagsværd, til stede og sagde, at hun nok skulle tage mine sygebesøg. Jeg tillod mig dog at passe min praksis som sædvanlig og tog trods forbuddet på sygebesøg.

En aften blev jeg ringet op af en kvinde, der bad mig tage ud til "hendes mand" som hun "havde skudt" under et skænderi. Hun havde fået en læsion i panden, da manden havde kastet en flaske efter hende.

Hun var flygtet til nogle bekendte i et hus et stykke vej derfra og bad mig om at komme derhen, når jeg havde tilset manden.

Parret var mig bekendt, han dansker, der var tyskorienteret og mistænkt for at være stikker, hun skulle være en "ungarsk baronesse". Han havde tidligere været i min konsultation og havde dengang angivet at være forlovet med læge Ellen Thykjærs datter.

Dr. Thykjær husede nu og da dr. Ebba Strandbygaard (øre-næse-halslæge i Lyngby), der var meget aktiv med at hjælpe flygtninge til Sverige.

Jeg lovede at komme, men inden jeg tog afsted, anbragte jeg en stålbakke under tøjet på brystet og ringede til vagtværnet på Gladsaxe Rådhus, og der blev sendt flere folk ud. De lå i passende afstand omkring huset og tilkendegav deres nærværelse ved at blinke med lommelygter. Det bad jeg dem lade være med, for ikke at røbe deres nærværelse.

Jeg gik så op ad villatrappen til en åbentstående dør og bankede. En lidt mat stemme spurgte, hvem jeg var, og da jeg havde oplyst det, fik jeg lov til at komme ind. Manden

sad i en lænestol og spurgte mig om, hvem der havde tilkaldt mig. Jeg svarede, at det var hans ”kone”, hvorpå han sagde, at det var ganske unødvendigt, da skuddet havde ramt låret og ikke var værre, end at han selv kunne klare det. Jeg fik overhovedet ikke lov til at se, om der var nogen læsion.

Han fortalte så, at skænderiet drejede sig om et større pengebeløb, som han skulle bruge næste dag, og som hans ”kone” havde taget med sig.

Jeg forlod ham og tog hen til ”baronessen” fulgt af vagtværnet. Hun havde en læsion i panden. Efter at jeg havde syet såret sammen og forbundet hende, spurgte hun mig ud om manden, og jeg sagde, at han var uden for fare, men var meget opbragt over, at hun havde taget pengene med sig.

Dertil svarede hun ”Åh, er det det hele”, hvorpå hun kom med et tykt bundt pengesedler, bundet sammen med sejlgarn, og spurgte, om jeg ikke ville aflevere dem til manden. Det gik jeg med til.

Hun angav, at hun ikke turde tage tilbage til hjemmet, men ønskede sig bragt til en anden adresse på Østerbro. Den adresse måtte jeg ikke røbe for manden.

Da det var ”spærretid”, fik jeg Falck til at påtage sig kørslen. Jeg meddelte vagtfolkene, at jeg skulle tilbage til manden, og da jeg kom til huset, var al mørklægning fjernet, og lyset strålede ud fra vinduerne. Jeg gik op ad trappen, men samtidig dukkede manden op ad en kældertrappe. Han havde en pistol i hånden og spurgte, hvad jeg ville. Jeg gav ham pengesedlerne, hvorpå han sagde, at det var i orden og gav mig 50 kr.

På spørgsmålet om, hvor hans kone opholdt sig, svarede jeg, at hun var kørt i ambulance til en mig ubekendt adresse.

Da jeg forlod huset, dukkede vagtfolkene op og spurgte, om de skulle overvåge min bopæl, men det fandt jeg unødvendigt.

Senere på natten blev jeg ringet op af vagtværnet, der spurgte, om man ikke ”skulle storme huset og anholde manden”. Det frarådede jeg. ”Baronessen” og manden flyttede kort efter sammen igen.

Den tanke har strejft mig, om det hele var teater, for at undersøge min holdning.

En dag – samme dag, da ”Hurtigkarl” blev skudt i ildkamp på Københavns Amts Sygehus i Gentofte – blev jeg kaldt til en patient, der blødte stærkt. Jeg ringede til amtssygehuset og bad om at få hende indlagt omgående.

En time senere henvendte hendes mand sig til mig og fortalte, at hun endnu ikke var afhentet og nu var bevidstløs. Jeg ringede atter til amtssygehuset og spurgte lidt gal i hovedet, om de ikke havde det rigtig godt, og de svarede, at det havde de ikke. Patienten blev derefter hentet omgående.

Da vi havde spist middag, foreslog jeg at aflægge besøg hos mine forældre i Charlottenlund og på vejen tage over til amtssygehuset for at se, hvordan min patient havde det. Min hustru og jeg kom ind på operationsgangen på Afd. D. hvor jeg talte med min patient, der var opereret og syntes at have det godt.

Det blev mig da fortalt, at man var ved at operere en frihedskæmper, og jeg bad om at få kittel, hue og galoscher, hvorpå jeg gik ind og overværede operationen. Overlæge O. Kapel, som jeg kendte særdeles godt (min søster var tjenestegørende – senere oversygeplejerske – på operationsgangen) forklarede mig, at frihedskæmperen var skudt gennem lever og mavesæk og næppe ville overleve sine læsioner.

Under operationen kom der gentagne forespørgsler fra Gestapo, der ville have at vide, hvornår operationen var overstået. Der blev givet henholdende svar.

Jeg fik at vide, at min søster havde fri og var hjemme hos mine forældre. Jeg gik så ud til min hustru, og medens jeg afførte mig operationstøjet, så vi fire mand – en Falckmand, en portør og to mænd i cottoncoat – komme ind på operationsgangen.

Jeg var huskendt på amtssygehuset og sagde til min hustru, at det var nemmere at gå ned gennem kældergangene, da vi så kunne komme lige ud til min bil. Det gjorde vi, og det var et held, for vi undgik derved den ildkamp, der umiddelbart efter udspandt sig mellem Gestapo og frihedskæmperne, og hvorunder "Hurtigkarl" blev dræbt.

Men det lykkedes at transportere den opererede frihedskæmper gennem kældergangene over til udkørslen ved kapellet. Her ventede en ambulance for at køre ham videre.

Da tyskerne imidlertid var i hælene, fik man frihedskæmperen over i en privatbil, der kørte ham til St. Lucasstiftelsen, hvor han døde i fred uden at blive torteret af tyskerne. Ambulancen trak tyskerne efter sig og kørte ind på en villavej, hvor mandskabet forlod den og forsvandt gennem haverne.

Alt dette fik jeg først at vide dagen efter af en Falckmand, så jeg kørte til mine forældre og havde en hyggelig aften der. Da vi skulle hjem sagde jeg til min søster, at jeg ville køre hende til amtssygehuset for at se hende sikkert inden for porten.

Da vi var ved at køre op mod indgangen, blev der pludselig tændt to store projektører med lyset rettet mod min bil. Jeg kørte langsomt frem og stillede mig så ved siden af bilen.

Der var et virvar af uniformerede personer med skydevåben og vist nok håndgranater.

En Hipomand kom med geværet rettet mod mig. Jeg forklarede, at jeg tidligere på dagen havde besøgt en af mine patienter på sygehuset og at jeg nu kørte min søster, der var sygeplejerske på sygehuset, hjem.

Hipomanden optrådte meget provokerende og var synligt nervøs og en meget urutineret forhører. Jeg valgte at spille rollen som en af ”Die dumme Dänen” og svarede kun ”Ja” og ”Nå”.

Han forlangte at se mit Ausweis, som jeg viste ham med tommelfingeren over navnet. Han undersøgte bilen og dens bagagerum og spurgte, hvor jeg skulle hen, hvortil jeg svarede ”Hjem”. Jeg fik så en lang og bøs belæring om, at jeg kun måtte have patienter som passagerer, og hvis jeg kørte med andre, ville min benzinration blive taget fra mig.

Han vinkede derpå op mod indgangen, hvorpå projektørerne blev slukket.

Jeg bakkede ud på Kildegårdsvej og kørte hjem. Jeg havde observeret, at min søster var kommet helskindet ind gennem porten.

Den næste dag ringede jeg overlæge Kapel op og spurgte, om de ikke kunne holde rent i huset. Svaret var ”Cave ora” (Vogter din tale), hvorpå han lagde telefonen på. Telefonerne blev aflyttet.

Samme dag brækkede en af mine patienter sin overarm, og jeg tilbød at køre hende på sygehuset. Jeg gik ned på Afdeling D’s operationsgang og beså ravagen efter skyderiet. Jeg mødte overlæge Kapel og fortalte ham blandt andet, at jeg havde set de fire mænd, der kom ind på operationsgangen, hvorpå Kapel sagde: ”De så intet. De var her slet ikke i går”.

En aften, hvor jeg havde sen konsultation, og venteværelset var fyldt med patienter, ringede husassistenten hos Wolsgaard-Iversen i Slotsparken og anmodede om et hastebesøg, da fru W-I lå bevidstløs i hjemmet. Man havde ringet til familiens læge Ellen Thykjær, men hun kunne ikke komme (hun var blevet advaret).

Jeg adviserede mine patienter og sagde, at jeg nok hurtigt kom tilbage.

Da jeg nåede frem til huset var alle skodder, også for indgangen, lukket til, men idet jeg stod ud af bilen, hørte jeg, at der i huset blev råbt "Hah Artz".

Jeg var nu klar over, at det ikke var et almindeligt sygebesøg. Hvis jeg satte mig op i bilen og kørte, ville jeg formentlig blive beskudt ("under flugtforsøg").

Jeg valgte at tage min taske og ringede på. Dør og skodde blev åbnet på klem, og husassistenten spurgte mig, hvad jeg ville. Jeg svarede, at man havde tilkaldt mig til fru W-I, der skulle være bevidstløs. Husassistenten svarede, at det kunne hun ikke forstå, da fru W-I ikke befandt sig der i huset.

Jeg svarede, at jeg heller ikke kunne forstå det, men at jeg så ville køre hjem igen. Dertil svarede hun: "Det kan De ikke, Gestapo er her".

Døren blev åbnet, og idet jeg gik ind, blev der stukket en stengun ind i siden på mig fra begge sider. En "dansker" gik om bag mig og sagde, idet han satte en pistol i ryggen på mig, "Bare fremad". Jeg blev ført hen foran en civilklædt tysker (lignede en skolelærer, bar briller).

På hans spørgsmål fortalte jeg ham, hvem jeg var, og dette bekræftedes af "danskeren" bag mig, idet han sagde: "Det er rigtig nok, vi kender ham".

Jeg åbnede min taske, men man var ikke interesseret i dens indhold, og jeg blev ikke visiteret.

Jeg havde altid forestillet mig, at man i sådan en situation ville falde sammen som en klud, men det skete mærkværdigvis ikke, tværtimod reflekterede jeg hurtigt og klart (selvopholdelsesdrift?).

Jeg valgte at være forbavset, let fornærmet og bemærkede, at jeg syntes, at det var mærkeligt at ulejlige en læge sådan midt i hans konsultation. Tyskeren så meget angersfuld ud, stod og vred hænderne og sagde: "Es muss ein Misverstännis sei". (Samtalen førtes også af mig på tysk).

Han spurgte, om jeg genkendte stemmen på den person, der havde ringet til mig. Jeg sagde nej, og at jeg ikke var læge for beboerne i dette hus. Jeg spurgte så, om jeg måtte gå.

Tyskeren sagde nej og sagde, at han ikke kunne fortælle mig, hvad aktionen gik ud på, men det var en politiaktion, og jeg kunne en af de følgende dage læse derom i aviserne. Jeg sagde. "Aber ich bin gar nicht neugierig".

Dette bragte tyskeren i rasende affekt, og han sagde, at han vidste godt, hvad danskerne og de "verdante" englændere tænkte, men én ting var, hvad de tænkte, og en anden ting, hvad de gjorde.

Jeg spurgte, om jeg måtte ringe hjem for at meddele, at jeg ikke kunne nå at fortsætte min konsultation. Det måtte jeg ikke, og jeg forklarede, at min hustru sikkert ville ringe og spørge efter mig.

Jeg blev så vist op på et værelse på 1. sal og anvist en stol foran vinduet. Det var ved at mørkne, og lyset var tændt. Vinduet var ikke mørkelagt. Man forlangte min bilnøgle. Jeg sagde, at den lå mellem forsæderne og – måske lidt uklogt – at det var en engelsk bil med fire fremadgear og bakgear yderst til højre.

Der kom nu en yngre, meget lebendig mand ("Lille Jørgen"?) op til mig og talte med mig, som var det en almin-

delig passiar, men han prøvede at provokere mig og stille forskellige spørgsmål, der kunne røbe min indstilling. Jeg holdt mig neutral og svarede kun med enstavel-sesord: Ja, Nej, Så og Nå – og til sidst smed han en cigarett hen i skødet på mig og gik endda hen og tændte den for mig. Jeg ryger ellers aldrig cigaretter, men fandt det tilrådeligt at ryge denne.

Så ringede telefonen, og alle stod stille som støtter. Det var, som ventet, min hustru, og husassistenten tog telefonen. Jeg kunne ikke høre samtalen, men min hustru fortalte mig senere, at hun havde spurgt, om jeg var der endnu. Dertil havde husassistenten svaret: ”Ja, men jeg kan ikke sige mere. Gestapo er her”.

På et tidspunkt, vist nok da de flyttede min bil, gik jeg ud til et vindue, men blev bøst tilbagevist til min stol af en person, der talte gebrokkent dansk og sagde, at jeg havde bare at gøre, som ”germaneren” sagde.

Vi ventede nu en tid, men pludselig stod alle igen som støtter. Det ringede på døren, og lidt efter blev hr. Woldsgaard-Iversen af et par af folkene ført forbi mig. Hans hund – en bokser – fulgte med. Han blev ført ind i værelset ved siden af.

Der var en del uro derinde, men jeg kunne ikke høre, hvad der skete. Hans pågribelse var politiaktionens opgave. Han havde vist haft skydevåben skjult under sit bil-lærbord.

Ikke længe efter blev der atter ringet på døren, og jeg hørte atter udråbet ”Artz”. Jeg glemte da alle forsigtighedsregler og gik ned og hilste på dr. Knipschildt, den senere stadslæge i København, og han fortalte, at han også var tilkaldt for at tilse fru W-I. Men nu for tyskeren hen til os og skubbede os fra hinanden og sagde ”Bitte meine Herrn”.

Jeg blev nu af tyskeren ført ud af huset. Han sagde, at nu kunne jeg tage hjem, men af hensyn til mit helbred, og her løftede han hånden med en revolver, måtte jeg ikke udtale mig til nogen om min oplevelse før efter kl. 23. Jeg kørte hjem og blev modtaget af min hustru, der spurgte: ”Kommer de?” Jeg sagde ”Hvem?” hvortil hun svarede: ”Gestapo”. Jeg sagde, at vi intet måtte sige.

Jeg havde noget kompromitterende materiale under et forlorent gulv under nogle køkkenskuffer. Det havde hun og husets ejerinde taget under mit fravær og brændt i ejendommens centralfyr.

Jeg sendte nu min hustru, hendes moder og vore to drenge i biografen og sagde, at hvis de, når de kom tilbage, så noget mistænkeligt, skulle de gå ind hos nogle naboer. Så slukkede jeg og lukkede og gik op på 1. sal hos ejerinden. Her slukkede vi alt lys og sad ved vinduet for at se, om der skete noget mistænkeligt. Det gjorde der ikke, og da min familie kom tilbage, gik vi alle til ro.

Den næste dag sad der blandt mine patienter i venteværelset to mig ubekendte mænd, der sammen kom ind i min konsultation. Det var ”det underjordiske politi”, der ønskede en beskrivelse af, hvad jeg havde oplevet aftenen før.

Woldsgaard-Iversen og hustru kom, så vidt jeg ved, i Vestre Fængsel, men kom ud og til Sverige takket være store bestiktelser til relevante tyskere. (Pengesedlerne blev jo ugyldige efter besættelsen). Deres hus blev sprængt i luften dagen efter mit sygebesøg.

Efter besættelsen blev jeg opfordret til at møde til afhøring på Maglegårdsskolen i Charlottenlund og på Politigården i København, hvor jeg blev konfronteret med flere anholdte. Jeg kunne dog ikke genkende nogen. Politiet lånte mig også album med fotografier af krigsforbrydere.

Jeg fik arresteret husassistenten to gange for stikkeri, men hun klarede frisag, idet hun hævdede, at hun havde handlet under tvang.

Dagen efter ovenstående hændelse, omtalte jeg den for min fader. Hans kommentar var: ”Vær nu lidt forsigtig, og lad være med at fortælle noget til Mor”.

En aften blev jeg kaldt på sygebesøg på Haraldsgave. Det var dengang rekonvalescenthjem og ejedes af familien Plum. Patienten var en kvinde, der angaves at være gravid, og som var bange for at abortere. Hun ønskede svangerskabet gennemført.

Hanne Plum fortalte, at patientens mand var medlem af en – vist nok sønderjysk – sabotagegruppe, der var blevet rullet op af tyskerne. Manden var gået under jorden, og husturen måtte ikke efterspores, hvorfor man havde givet hende falsk navn (Nielsen).

Det gjaldt nu om at bevare hendes anonymitet under sygehusopholdet. Der var telefonspærring, så jeg forlangte en livsvigtig, personlig samtale med professor Poul Morville (som jeg kendte fra skole- og studietid). Vi førte hurtigt talende en samtale, hvor jeg mellem latinske diagnoser fik indflettet ”Nomen falsum est” (navnet er falsk) og ”Vir sub terra” (manden under jorden).

Morville lovede at gøre alt for at bevare hendes svangerskab, hvorefter Falck transporterede hende til amtssygehuset.

Hvad telefonen angår, så mødte jeg en dag centralbestyrerinden, der advarede mig og fortalte, at der kom tyskorienterede ”danskere” på centralen for at aflytte samtalerne. Vi aftalte, at hun skulle ringe og rekvirere et eller andet nervemiddel, når telefonerne blev aflyttet.

En af mine patienter arbejdede hos tyskerne i Værløselejren. Han kom ofte i konsultationen og var mere talende

og fortællende om lejren, end jeg brød mig om. Han forærede mig et træetui med otoskop og tilbehør, som han på en eller anden måde havde fået fat i lejren.

Han blev her på vejen anset for at høre til på den forkerte side.

Den 29/8-1943 – min søsters 40 års fødselsdag – besatte tyskerne alle militære institutioner. Min hustru og jeg cyklede fra Bagsværd til min søster i Charlottenlund og passede Jægersborg Kaserne, hvor der var posteret tyske soldater og tanks.

Så vidt jeg husker, var gitteret mast ned af tanks.

Efter at have tilbragt dagen hos min søster cyklede vi hjemad, men på vejen kørte vi ud til Sorgenfri, hvor folk stod tæt pakket ved indkørslen til slottet, og de var ikke en tomme, da de tyske soldater kom cyklende.

Til sidst blev det over spærretid, og en dansker (politi?) udtalte, at man fuldt ud forstod loyaliteten over for kongen, men han anmodede indtrængende om, at folk skulle gå hjem, for at det ikke skulle komme til blodsudgydelser foran Sorgenfri. Vi cyklede så hjem gennem Frederiksdal og Hareskoven.

I Frederiksdal Skov har jeg i mørke og med slukkede lygter aflagt sygebesøg hos Bagsværd landbetjent, der med sin familie havde skjult sig hos en skovløberfamilie.

Da politiet blev taget, lykkedes det en del at gå under jorden. Jeg prøvede at kontakte nogle, der var mine patienter, men de var forsvundet, og der var også sørget for deres familier.

Da tyskerne besatte politistationen på Lyngby Rådhus, trængte de ind ad hovedindgangen, medens en lastbil med våben og andet udstyr kørte væk fra kælderen på rådhusets bagside. Noget af det blev gemt hos en fabrikant, der havde en stor grund ned til Bagsværd Sø.

(Han var i øvrigt nabo til Woldsgaard-Iversen).

Her i Københavns omegn var otologen dr. Ebba Strandbygaard i Lyngby meget engageret i arbejdet med at transportere flygtninge op til Øresundskysten. Hun blev taget af tyskerne og indsat i Helsingør Arrest.

Det blev mig fortalt, at hun opførte sig sådan, at hun blev overført til Rigshospitalets sindssygeafdeling, og herfra slap hun så ud. Hun opholdt sig formentlig derpå – under jorden – hos min kvindelige kollega i Bagsværd, dr. Ellen Thykjær.

En dag blev jeg ringet op af en mand, der spurgte mig, om jeg vidste, hvor dr. Thykjær var; han havde flere gange ringet forgæves til hende. Jeg svarede naturligvis, at det vidste jeg ikke, hvorpå manden bad mig om, så snart jeg traf dr. Thykjær, at sige ”Jeg skal hilse fra Valdemar”. (Så vidt jeg husker, var det navnet). Det lovede jeg.

Kort efter løb jeg tilfældigvis på dr. Strandbygaard nede ved Bagsværd Station. Jeg fortalte om opringningen, og hun svarede smilende: ”Jeg står med det ene ben i Sverige. Ringer han igen, så hils fra mig”. Det var en kode-melding om rejsen.

I Lægeforeningens område (Københavns omegn) blev læger også taget af tyskerne, og kredsforeningsformanden og jeg sendte skrivelser til dr. Best med motiveret anmodning om lægernes løsladelse.

Ligeledes skrev vi om retningslinjer for tilladelse til at have pårørende med i vore lægebiler.

Det sidste problem klarede jeg nu på den måde, når jeg hentede og bragte mine forældre fra og til Charlottenlund, at min moder blev forsynet med håndklæde foran brystet samt en brækskål. Hun havde en meget stærk blodtryksforhøjelse med tendens til næseblødning, så det drejede sig om ”patientbefordring”.

Vi holdt hver sommer ferie hos mine forældre i sommerhuset og blev transporteret af en vognmand (hans fornavn var Elisæus), der som betaling fik mine nedslidte dæk eller nogle benzinmærker.

Jeg var udset til at være chef for Nødhjælpsstation Nr. 7. Den blev aldrig oprettet. Jeg købte imidlertid selv forbindsstof og udstyr og havde et helt lille ambulatorium med braunskinner til ekstremitetslæsioner og sterile instrumenter i bagagerummet. Alt var parat til at tages i brug hvor som helst.

Jeg var længe efter besættelsen inddækket med forbindsstoffer.

Efterhånden blev det mere og mere almindeligt, at der var overfald på benzintankstationer, hvor benzinen blev fjernet, formentlig af modstandsbevægelsen, og ikke sjældent kom det til skyderi.

En af mine patienter omtalt et par gange det for mig i min konsultation, og på min lidt sure bemærkning om, at sådan noget kunne ske, når lægerne knapt kunne få til husbehov, svarede han, at jeg måske også kunne få noget benzin.

Han fortalte så, at det gjaldt om at fjerne så meget benzin som muligt, så at tyskerne ikke kunne få den, og at lægebiler var de bedst egnede til dette formål. Han fortalte, at man ønskede at fjerne benzinen på tankstationen i Dr. Tværgade lige over for Hotel Phønix, hvor den tyske marine havde hovedkvarter.

Jeg gik med på spøgen, og den næste dag den 26/9-1944 fik jeg tilsendt en meddelelse vedlagt et stykke papir, som lignede det, der ligger mellem visitkort. På dette stod der et literantal og en ulæselig krusedulle. Meddelelsen lød ”Benyttes omgående”.

Jeg henvendte mig til min sædvanlige benzinleverandør og fik ham til at låne mig nogle benzinrationeringsmærker og aftalte med ham, at han, hvis han fik forespørgsel fra besættelsesmagten, skulle sige, at han ikke var leveringsdygtig og havde henvist mig til at søge at få benzin andetsteds.

Jeg kørte så ind på tankstationen og afleverede min seddel. Tankpasserne bad om førerbevis og "Ausweis" og forsvandt. Da de kom tilbage, sagde de, at sagen var i orden, men at jeg ikke kunne have så meget i tanken. Jeg viste dem så, at jeg havde tilstrækkeligt med dunke under et tæppe inde i bilen. Så begyndte de at pumpe – med vingepumpe.

Det gik langsomt, og da jeg så to tyske officerer stå ovre i et vindue på Hotel Phønix og betragte os, lukkede jeg motorhjelmene op og bad tankpasserne om at lade, som de efterså motoren. Jeg fik fyldt dunkene og kørte ud i porten, men måtte standse, da der kom en lang kortege af tyske militærvogne, skyts- og trainvogne.

Pludselig kom der en tysk militærperson på motorcykel. Han standsede og fik lavet et mellemrum i kolonnen, som han dirigerede mig ud i, hvorpå jeg kørte med gennem Dr. Tværgade. Da vi kom til Kongens Have, drejede kortegen til venstre og jeg til højre.

Jeg kørte gennem mange smågader og biveje, til jeg var sikker på, at jeg ikke blev observeret, kom til sidst ud på Strandvejen og kørte til Charlottenlund, hvor jeg aflagde visit hos min søster og ringede hjem for at meddele, at jeg var færdig med sygebesøg og på vej hjem.

Benzindunkene blev stillet i et træhus i min have.

Senere hentede jeg benzin adskillige steder, Bispebjerg, Sallingvej, Glostrup m.fl. Jeg blev pr. brev tilbudt "Orangeade", "Kunstgødning" o.a. og blev så ringet op af tankstationerne og anmodet om sygebesøg.

I Glostrup ved krydset Ringvej III – Roskildevej lå der en tankstation. Tankpasseren var en af mine tidligere patienter og havde tidligere boet i Bagsværd. Han ringede til mig og fortalte, at han ”havde fået vand i knæet”. Jeg kørte derud og fik fyldt mine dunke.

Der var ikke bebygget i området, hvor amtssygehuset nu ligger. Der var en rundkørsel, hvorfra et par sideveje løb ud.

Da jeg kom fra Glostrup og kørte ind i rundkørslen, kom der en militærkolonne fra modsatte side, og jeg blev lidt ilde til mode, da den ikke drejede af mod Glostrup, men kørte rundt, som skulle den samme vej som mig. Men så kørte den ad sidevejen hen til resterne af en fabrik, som vist nok dagen før var blevet sprængt i luften af sabotører. Jeg slap heldigt hjem med benzinen.

Jeg lånte benzindunke og en enkelt tromle hos et brøndgraverfirma og havde efterhånden et ret stort lager i et træhus i min have, der lå lige over for Hareskov Kuranstalt. Denne skulle overtages af tyskerne til andet formål, vistnok lazaret.

En aften fik jeg en anonym opringning, hvor der kun blev sagt: ”Kuren brænder i aften”. Jeg kørte ned til min have, men da jeg kom derned, stod kuranstalten allerede i flammer. Man havde lagt termit op ad trapperne og sat ild til.

Brandvæsenet var allerede mødt op, og man ville bortvise mig, men da jeg havde forklaret, at mit træhus med paptag indeholdt brændbart materiale, fik jeg lov til at parkere mellem brandbilerne.

Jeg lagde min haveslange ud og oversprøjtede huset med vand. Der dalede adskillige gnister ned over have og hus. Der skete ingen antændelse, og da branden var neddæmpet, kunne jeg køre hjem.

Tyskerne mødte op ved tomten næste dag.

En dag i begyndelsen af 1945 var jeg ved at bære nogle benzindunke ind i huset. Der kom en mand og en kvinde forbi. De standsede og betragtede med lidt for stor interesse mit forehavende. Jeg stillede mig op og iagttog dem og vinkede ind mod haven, som for at tilkalde nogen, hvorpå parret ilsomt forsvandt.

Jeg følte mig utryg og tømte med hævert benzin fra tromle i dunke. Den dag vaccinerede jeg to mænd fra ”Hareskovgruppen”, og jeg bad dem hjælpe mig med at flytte dunkene. De blev så transporteret hjem til gården i den ejendom, hvor jeg boede. Der blev dunkene sænket i kloakker og gemt andre steder i baghaven. Jeg traf derefter aftale med indehaveren af gartneriet ”Triumf” om fremover at modtage den benzin, jeg måtte komme med. Det blev dog aldrig til noget.

En dag kom min patients (kontaktmands) hustru til mig og fortalte, at hendes mands kontaktmand var taget af tyskerne (efter besættelsen undersøgte jeg ham og beskrev i en erklæring, hvorledes han var blevet mishandlet af tyskerne. Han hed Højgaard-Olsen), og at nu gik han med familien under jorden. Da de allierede på det tidspunkt stod i Sønderjylland, foretrak jeg at blive over jorden.

Samme dag var der langvarig luftalarm. Jeg kørte over til gården ”Frydensgave”, hvor en af grupperne holdt til, men man kunne kun oplyse, at alle var forsvundet, men måske kunne jeg træffe dem ved Bagsværd Sø på Søpavillon. Der var også øde og tomt, kun en hund gøede. ”Mobiliseringen” var begyndt. Jeg mener at vide, at egnens grupper samledes ved Hareskov Gasværk.

Om aftenen dukkede min nabo løjtnant Mogens Schwalbe op med mundering og våben over armen. Han havde været under jorden i en lang periode.

Den næste dag kom befrielsen. Der samledes nogle familier hos os. Vi fejrede befrielsen og sendte telegram til majestæterne.

Den 5. maj kørte jeg løjtnant Schwalbe til København, men på tilbagevejen kom jeg i klemme. I mit handskerum lå en hel del tomme patronhylstre, som mine drenge havde fundet, når de var ude med mig, og som de legede med. I Brønshøj blev jeg standset af frihedskæmpere, og da de så patronhylstrene, endevendte de trods min forklaring alt i bilen.

Om eftermiddagen skulle jeg på sygebesøg i Værløse. Jeg blev standset ved en spærring med maskingeværer, men inden der i øvrigt skete noget, dukkede kommuneinspektør Spange op og sagde ”Hov, stop! Det er doktor J.”

Jeg fik så at vide, at der var lagt en ring af sådanne spærringer omkring København, da Hipoer og lignende søgte at slippe ud af København i ambulancer og biler med lægekryds.

Efter besættelsen opfordrede dr. Aggebo, Århus, mig til at skrive om, hvad lægerne i Københavns omegn havde oplevet under besættelsen. Jeg spurgte dr. Ebba Strandbygaard, om hun ville komme med en beretning. Det ønskede hun ikke, så der blev ikke noget referat her fra lægekredsen. Aggebo sendte mig senere bogen ”Danske lægememoirer”.

Ovenstående er ikke de eneste episoder, men et uddrag, der viser, hvad en læge kunne komme ud for under besættelsen. ■